

Overgenomen uit: Begijnhofkrant 43 (2014) 1

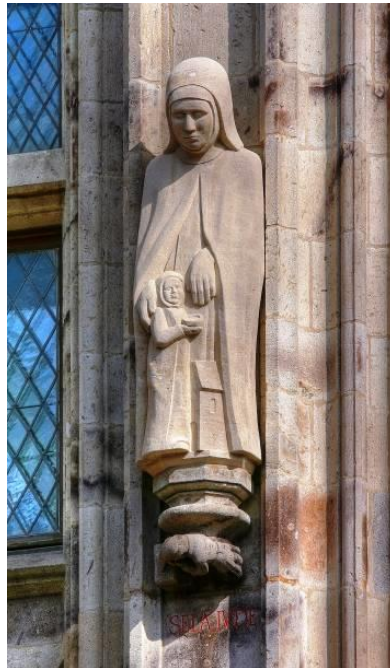
800 jaar begijnenbeweging:

een greep uit het nu nog aanwezig onroerend patrimonium

Hugo Vanden Bossche

In de Lage Landen werden meer dan 150 begijnhoven gesticht. Daarnaast woonden vele begijnen in gemeenschapshuizen en conventen. Zo zouden er tussen ca. 1216 en 1565 in het zuidelijke deel van de Nederlanden naar schatting 77 begijnhoven en 221 conventen gesticht zijn. Ook in het huidige Wallonië en Duitsland leefden er duizenden begijnen samen in gemeenschapshuisjes of conventen. Zelfs na het concilie van Vienne (1311-1312) zouden er in het midden van de 14de eeuw in Keulen nog 169 gemeenschapshuizen geweest zijn. In het huidige Nederland waren er in meer dan 20 gemeenten verschillende begijnhoven, conventen en/of maagdenhuizen.

Veel hoven en conventen zijn verdwenen, in de meeste gemeenten zijn alleen nog sporen van deze begijnengemeenschappen terug te vinden. In Keulen is er van de gemeenschapshuizen waarin tot ca. 2000 begijnen hebben gewoond niets terug te vinden. Of toch: tussen de 124 beelden van belangrijke personen uit de geschiedenis van Keulen die in 1995 -2008 op de gedeeltelijk herstelde stadhuistoren werden aangebracht staat het beeld van Sela Jude. Deze vooraanstaande weduwe stichtte in 1230 het eerste Keulse begijnenconvent.

Sela Jude op het Keulse stadhuis
foto: Raimond Spekking

In veel Belgische, Franse en Nederlandse gemeenten herinneren alleen nog plaats – en straatnamen aan verdwenen hoven. Dit is onder andere het geval in Rijsel, het laatste begijnenhuis (portierster) brandde af in 1957 nu is er alleen nog een Begijnhofstraat. Ook in Valenciennes is er een rue du Béguinage, daar hebben nog vijf begijnenhuisjes de Franse revolutie overleefd. In Antwerpen was aan het einde van de huidige Begijnenstraat het eerste Begijnhof *Curtis Sion* gevestigd, dit werd in 1542 vernietigd. Aan de Rodestraat is nog steeds het 2de begijnhof met zijn Sint- Catharina kerk te bezoeken.

Op het stadsplan van Brussel vindt men nog het Begijnhof terug maar de Franse benaming, *Place du Béguinage*, geeft beter aan dat hier vroeger het Groot- Begijnhof was waarvan nu nog de barokke Sint-Jan -Baptistkerk (ingewijd in 1675) te bewonderen is. In de Begijnhofstraat zijn nog twee ‘begijnenhuisjes’ van de 1084 (18de eeuw) overgebleven, in één daarvan zou de laatste begijn in 1833 overleden zijn.

In Luik is er behalve van het Begijnhof Sint-Christoffel nog weinig terug te vinden van de ca 30 over verschillende parochies verspreide ‘*béguinages*’. Het waren bijna allemaal kleine gemeenschapshuizen. Van het enige ‘echte’ begijnhof is alleen nog de kerk bewaard gebleven. Rond de Sint-Christoffelkerk en het gelijknamige hospitaal bracht Lambertus le Bègue omstreeks 1170 een groep geestdriftige, religieus gestemde maagden en weduwen samen. Deze kerk was een parochiekerk waarvan ook de begijnen gebruik maakten. Het Luikse begijnhof was een buitenbeentje: een hof zonder eigen kerk.

In Nederland zijn er nu nog twee goed bewaarde begijnhoven, namelijk in Breda en Amsterdam en in het huidige Vlaanderen zijn er nog 26 min of meer goed bewaarde hoven. Behalve in Hasselt waar de kerk bij een bombardement in 1944 grotendeels vernield werd en in Aarschot en Leuven (Klein Begijnhof), waar in respectievelijk 1860 en 1862 kerk en kapel verdwenen zijn, vinden we op de andere Vlaamse begijnhoven kerken en/of kapellen terug.

Na de kerk was de infirmerie het belangrijkste gebouw. Infirmeriegebouwen vinden we nu nog in Brugge, Dendermonde, Diest, Gent, Herentals, Leuven, Lier, St.-Truiden, Tienen, Tongeren en Turnhout. Aan de infirmerie was meestal een boerderij gekoppeld, maar alleen in Sint-Truiden is nog een begijnhofhoeve van het Ancien régime te vinden.

Heel wat poorten (eenvoudige en monumentale), poorthuizen en omheiningmuren hebben oorlogen en zelfs de Franse revolutie overleefd. Volgens de Franse revolutionairen waren de poorten het symbool van ‘de kettingen van het kloosterlijke despotisme dat op de begijnen woog’.

De bouwstijl van de begijnenhuizen is meestal streekgebonden, zo zijn in Turnhout de meeste van de nu nog bestaande huizen in Vlaamse renaissance stijl, met lokaal karakter en Hollandse invloed, gebouwd. Zoals op andere begijnhoven zijn de huisjes zonder versiering, behalve dan de beschermheilige, die ondergebracht is in een nis boven de deur. Zo vinden we op het Turnhoutse begijnhof afbeeldingen van de heiligen Barbara, Catharina, Dymphna, Odrada, Rosalia en ook de zus van de Heilige Begga, de Heilige Gertrudis van Nijvel, is aanwezig. Deze abdis vinden we ook afgebeeld tussen haar naaste verwanten in de gebrandschilderde glas-in-loodramen in de koorabsis van de Heilig-Kruiskerk.

Hugo Vanden Bossche

Bronnen

- Vanden Bossche H. (2013) *Begijnen, begijnhoven en het begijnhof van Turnhout*. Turnhout
- Van Aerschot, S., Heirman, M. (2002) *Vlaamse Begijnhoven Werelderfgoed*. 2de druk, Leuven
- http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Kölner_Ratsturmfiguren